

# Aineiston saavutettavuus kuvailussa

Talonmiehen tuokio 7.4.2022

Katri Riiheläinen

## Saavutettavuus

Tietoa saavutettavuudesta kirjastoille

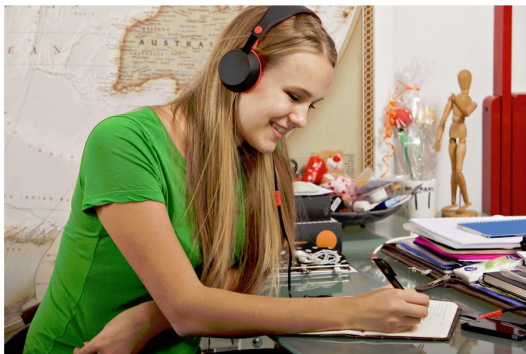
Tietoa saavutettavista julkaisuista

Verkkopalvelujen saavutettavuusohjeita

Ymmärrän-seminaari



Etusivu / Saavutettavuus



### Vleistä tietoa saavutettavuudesta

Saavutettavuus on yhdenvertaisuuden edistämistä. Saavutettavuus tarkoittaa kohteen tai verkkopalvelun helppoa lähestyttävyyttä kaikille ihmisille. Saavutettavuudella on useita eri osa-alueita.

Termejä saavutettavuus ja esteettömyys käytetään usein toistensa synonyymeina. Sana **saavutettavuus** on kuitenkin vakiintumassa niihin tilanteisiin, kun puhutaan verkkopalveluista, ja **esteettömyys** on käytössä erityisesti silloin, kun kyseessä on fyysinen ympäristö.

- Fyysinen saavutettavuus ympäristön esteettömyyttä eli sitä, että esimerkiksi pyörätuolia käyttävät henkilöt pääsevät liikkumaan esteettä.
- Tiedonsaannin saavutettavuus merkitsee sitä, että tieto on esitetty sellaisessa muodossa, johon vastaanottaja pääsee käsiksi. Tieto voidaan esimerkiksi esittää sekä tekstinä että äänimuodossa. Keskeistä on myös ymmärrettävyys eli se, että tieto on selkeää ja helposti ymmärrettävää.

# Miksi saavutettavuutta on tärkeää kuvailla?

Saavutettavuus on yhdenvertaisuuden edistämistä.

Saavutettava kirjasto tarjoaa palveluita ja aineistoja kaikille käyttäjäryhmille.

Saavutettavuuden kuvailu ohjaa käyttäjän tarvitsemansa aineiston äärelle

# Taustaa kuvailun muutokselle

## ➤ 2018

MARC 21-formaattiin lisättiin saavutettavuuskentät 341 ja 532, jolloin ne käännettiin lyhyesti suomeksi.

## ➤ 2020

Saavutettavuusominaisuuksien kuvailu nousi ajankohtaiseksi eri tahoilla.

## ➤ 2021-22

MARC 21-formaatin saavutettavuuskenttien 341 ja 532 tekstit käännettiin kokonaan.

Saavutettavuusominaisuuksien kuvailuohjeet valmistuivat julkaistaviksi ja käyttöönotettaviksi: ensiksi **selkokirjat ja videotallenteet**.

Saavutettavuuteen liittyviä termejä ja fraaseja on lisätty Metatietosanastoon.

# Kenttä 341 - Saavutettavuussisältö



341 0\_  $\ddot{a}$  tekstiin perustuva  $\ddot{b}$  selkokielenen  $\ddot{2}$  mts/fin

Osakentät:

$\ddot{a}$  - aineiston sisällön ensisijainen saavutettavuustapa

Käytössä olevat termivaihtoehdot:

*tekstiin perustuva,  
näköön perustuva,  
kuuloon perustuva tai  
tuntoaistiin perustuva.*

$\ddot{b}$  -  $\ddot{e}$  - saavutettavuussisällön vaihtoehtoinen saavutettavuustapa

Termit otetaan Metatietosanakirjasta ja termin lähde merkitään osakenttään  $\ddot{2}$  mts/fin.

$\ddot{b}$  - avustavat tekstiominaisuudet

$\ddot{d}$  - avustavat auditiiviset ominaisuudet

1. Indikaattorin arvot:  
└ - Tieto puuttuu  
[Jos käytössä on vain osakenttä  $\ddot{a}$ ]  
0 - Mukautettavat ominaisuudet  
ensisijaisen sisällön saavutettavuudessa  
1 - Mukautettavat ominaisuudet  
toissijaisen sisällön saavutettavuudessa  
Huom! Ei loppupistettä

Metatietosanasto

Sisällön kieli suomi  Hae

Aakkosellinen Hierarkia Ryhmät

- Ajanjakso
- Ekspresso
- Kappale
- Manifestaatio
  - Aineiston käyttöehdot (manifestaatio)
  - Aineiston saatavuuden rajoitukset (manifestaatio)
  - Aluekoodi
  - Digitaalisen aineiston koodausmuoto
  - Esitysformaatti
  - Huomautus manifestaatiosta
    - Huomautus manifestaation kuvailun perustana käytetystä numerosta, osasta tai versiosta
    - Huomautus manifestaation tunnistesta
    - Huomautus nimekkeen tiedonlähteestä
    - Huomautus nimekkeestä
    - Huomautus painoksesta
    - Huomautus saavutettavuudesta
      - DAISY
      - kohokuva
      - kuuloon perustuva
      - kuvailutulkkaus
      - Luetaan yhdessä -kirja
      - Luetus-kirja
      - mukana musiikki
      - mukana äänitesteitä
      - navigointi hakemiston avulla
      - navigointi sisällysluettelon avulla
      - näköön perustuva
      - pistekirjoitus
      - pistetiheys: harvaa harvalla
      - pistetiheys: tiheää harvalla
      - selkokielineen
      - sisältää pistetekstin lisäksi painetun tekstin
      - synkronoitu ääni
      - tekstiin perustuva
      - tekstitys kuulovammaisille
      - tekstivastine
      - tekstiversio
      - tekstiä ja ääntä sisältävä e-kirja
      - tuntoaistiin perustuva
      - vaatii kuuntelulaitteen
      - vaatii kuunteluohjelman
      - vaatii kuunteluohjelman tai kuuntelulaitteen
      - vaatii lukuohjelman
      - viittomakieli
      - viittomakieli kuva kuvassa -tilassa
      - äänikirjalle on saatavissa kuvaliite

KÄYTETTÄVÄ TERMI	<b>Huomautus saavutettavuudesta</b>	
TYYPPI	Käsiteryhmä	Kokoelma
LÄHDE	RDA-termi	
KUULUU RYHMÄÄN	Huomautus manifestaatiosta Manifestaatio	
MUUNKIELISET TERMIT	Anmärkning om tillgänglighet	ruotsi
URI	http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:mts:m4823	
LATAA TÄMÄ KÄSITTE:	RDF/XML TURTLE JSON-LD	Viimeksi muokattu 24.3.2022
KATSO MYÖS	<a href="http://www.rdaregistry.info/Elements/m/#P30452">http://www.rdaregistry.info/Elements/m/#P30452</a>	<a href="http://www.rdaregistry.info">www.rdaregistry.info</a>

# Selkokirja - 341

- Valitaan osakenttään a soveltuva termi kuvailuohjeesta:
 

*tekstiin perustuva, näköön perustuva, kuuloon perustuva tai tuntoaistiin perustuva.*
- Valitaan osakenttään b (avustavat tekstiominaisuudet) soveltuva termi Metatietosanastosta:
 

*selkokielineen*
- Huomautetaan sanaston lähteestä osakentässä 2:
 

*mts/fin* [Metatietosanasto]

# Käyttöesimerkki: selkokirjat

008/22 kohderyhmä: f - erityisryhmä

041 0\_ ꞑa fin

100 1\_ ꞑa Takala, Tuija, ꞑe kirjoittaja.

245 10 ꞑa Paimentyttö / ꞑc Enni Mustonen ; selkomukautus: Tuija Takala.

264 \_1 ꞑa [Espoo] : ꞑb Kehitysvammaliitto ry : ꞑb Opikie, ꞑc [2021]

**341 0\_ ꞑa tekstiin perustuva ꞑb selkokielineen ꞑ2 mts/fin**

655 \_7 ꞑa selkokirjat ꞑ2 slm/fin ꞑ0 [linkki]

700 1\_ ꞑi Selkokielineen version perustana (teos): ꞑa Mustonen, Enni.

ꞑt Paimentyttö. ꞑ0 (FI-ASTERI-N)000066366

~~546 \_\_ ꞑa Selkokielineen.~~



# Videotallenteiden saatavuuden kuvailu

- Tekstitys kuulovammaisille ja kuvailutulkkaus merkitään 041-kentässä omiin osakenttiinsä (p ja q)
- Otetaan käyttöön uudet kentät 341 ja 532
- Terminologiassa tapahtuu muutos: ”kuvailu näkövammaisille” muuttuu muotoon ”kuvailutulkkaus”. Uusi termi on jo päivitetty Metatietosanastoon

## Nyt

041 1\_ Ꞥa eng Ꞥa swe Ꞥa fre Ꞥj fin Ꞥj swe Ꞥj nor Ꞥj dan [Ꞥp eng Ꞥq eng] Ꞥh eng

546 \_ Ꞥa Vaihtoehtoiset ääniraidat: englanti, ruotsi, ranska ; kuvailu näkövammaisille: englanti ;

tekstitys: suomi, ruotsi, norja, tanska ; tekstitys kuulovammaisille: englanti.

## Jatkossa

041 1\_ Ꞥa eng Ꞥa swe Ꞥa fre Ꞥj fin Ꞥj swe Ꞥj nor Ꞥj dan Ꞥp eng Ꞥq eng Ꞥh eng

341 0\_ Ꞥa kuuloon perustuva Ꞥb tekstitys kuulovammaisille Ꞥ2 mts/fin

341 0\_ Ꞥa näköön perustuva Ꞥd kuvailutulkkaus Ꞥ2 mts/fin

532 1\_ Ꞥa Tekstitys kuulovammaisille: englanti

532 1\_ Ꞥa Kuvailutulkkaus: englanti

# Saavutettavuus 041-kentässä

## 041 Kielikoodi - osakentät:

*p* - Kuulovammaisille tarkoitetun tekstityksen kieli

*q* - Äänivastineen kieli

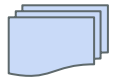
Äänivastine visuaalisen tai tekstiaineiston sisällölle. [esim. kuvailutulkkaus]

*r* - Visuaalinen kieli (ei-teksti)

Visuaalinen kieli, joka mahdollistaa vaihtoehdoisen pääsyn äänisisältöön. Esimerkiksi viittomakielinen tulkkaus.

*t* - Tekstivastineen kieli

Tekstivastine visuaalisen tai ääniaineiston sisällölle.



546 \_ ‡a Ääniraita: suomi ; tekstitys: suomi, ruotsi, englantia ; kuvailu näkövammaisille  
[-> kuvailutulkkaus]: suomi ; tekstitys kuulovammaisille: suomi.



041 1\_ ‡a fin ‡j fin ‡j swe ‡j eng ‡p fin ‡q fin ‡h fin



Metatietosanasto

Sisällön kieli suomi  Hae

Aakkosellinen Hierarkia Ryhmät

- Ajanjako
- Ekspresso
- Kappale
- Manifestaatio
  - Aineiston käyttöehdot (manifestaatio)
  - Aineiston saatavuuden rajoitukset (manifestaatio)
  - Aluekoodi
  - Digitaalisen aineiston koodausmuoto
  - Esitysformaatti
  - Huomautus manifestaatiosta
    - Huomautus manifestaation kuvailun perustana käytetystä numerosta, osasta tai versiosta
    - Huomautus manifestaation tunnisteesta
    - Huomautus nimekkeen tiedonlähteestä
    - Huomautus nimekkeestä
    - Huomautus painoksesta
  - Huomautus saavutettavuudesta
    - DAISY
    - kohokuva
    - kuuloon perustuva
    - kuvailutulkkaus
    - Luetaan yhdessä -kirja
    - Luetus-kirja
    - mukana musiikki
    - mukana äänitehosteita
    - navigointi hakemiston avulla
    - navigointi sisällysluettelon avulla
    - näköön perustuva
    - pistekirjoitus
    - pistetiheys: harvaa harvalla
    - pistetiheys: tiheää harvalla
    - selkokielinen
    - sisältää pistetekstin lisäksi painetun tekstin
    - synkronoitu ääni
    - tekstiin perustuva
    - tekstitys kuulovammaisille
    - tekstivastine
    - tekstiversio
    - tekstiä ja ääntä sisältävä e-kirja
    - tuntoaistiin perustuva
    - vaatii kuuntelulaitteen
    - vaatii kuunteluohjelman
    - vaatii kuunteluohjelman tai kuuntelulaitteen
    - vaatii lukuohjelman
    - viittomakieli
    - viittomakieli kuva kuvassa -tilassa
    - äänikirjalle on saatavissa kuvallite

KÄYTETTÄVÄ TERMI	<b>Huomautus saavutettavuudesta</b>	
TYYPPI	Käsiteryhmä	Kokoelma
LÄHDE	RDA-termi	
KUULUU RYHMÄÄN	Huomautus manifestaatiosta Manifestaatio	
MUUNKIELISET TERMIT	Anmärkning om tillgänglighet	ruotsi
URI	http://urn.fi/URN:NBN:fi:au:mts:m4823	
LATAA TÄMÄ KÄSITTE:	RDF/XML TURTLE JSON-LD	Viimeksi muokattu 24.3.2022
KATSO MYÖS	<a href="http://www.rdaregistry.info/Elements/m/#P30452">http://www.rdaregistry.info/Elements/m/#P30452</a>	<a href="http://www.rdaregistry.info">www.rdaregistry.info</a>

# Elokuva - 341

➤ Valitaan osakenttään a soveltuva termi kuvailuohjeesta:

*tekstiin perustuva, **näköön perustuva, kuuloon perustuva** tai tuntoaistiin perustuva.*

➤ Valitaan osakenttiin d ja b (avustavat auditiiviset / tekstiominaisuudet) soveltuva termi Metatietosanastosta:

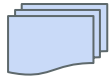
*kuvailutulkkaus, tekstitys kuulovammaisille*

➤ Huomautetaan sanaston lähteestä osakentässä 2:

*mts/fin* [Metatietosanasto]

# Kenttä 532 - Huomautus saavutettavuudesta

Kenttään 532 merkitään aineiston saavutettavuusominaisuudet ja saavutettavuuteen liittyvät ongelmat, puutteet ja tekniset vaatimukset. Kentän avulla voidaan täsmentää tai rikastaa kentässä 341 annettuja saavutettavuustietoja. Kentässä suositellaan käytettäväksi Metatietosanaston fraaseja.



341 0\_ Ꞥa kuuloon perustuva Ꞥb tekstitys kuulovammaisille Ꞥ2 mts/fin

341 0\_ Ꞥa näköön perustuva Ꞥd kuvailutulkkaus Ꞥ2 mts/fin

546 \_ Ꞥa Ääniraita: suomi ; tekstitys: suomi, ruotsi, englanti ;

kuvailu näkövammaisille: suomi ; tekstitys kuulovammaisille: suomi.



532 1\_ Ꞥa Tekstitys kuulovammaisille: suomi

532 1\_ Ꞥa Kuvailutulkkaus: suomi

1. Indikaattorin arvot:  
0 - Saavutettavuuteen liittyvät  
tekniset vaatimukset  
1 - Saavutettavuusominaisuudet  
2 - Saavutettavuuden puutteet  
Huom! Ei loppupistettä

# Käyttöesimerkki: videotallenteet

041 1\_ Ꞥa fin Ꞥj fin Ꞥj swe Ꞥj eng Ꞥp fin Ꞥq fin Ꞥh fin

130 0\_ Ꞥa Miehiä & poikia (elokuva : 2019)

245 10 Ꞥa Miehiä & poikia / Ꞥc Oktober ; kirjoittanut ja ohjannut: Joonas Berghäll ; tuotanto: Joonas Berghäll & Satu Majava.

341 0\_ Ꞥa kuuloon perustuva Ꞥb tekstitys kuulovammaisille Ꞥ2 mts/fin

341 0\_ Ꞥa näköön perustuva Ꞥd kuvailutulkkaus Ꞥ2 mts/fin

532 1\_ Ꞥa Tekstitys kuulovammaisille: suomi

532 1\_ Ꞥa Kuvailutulkkaus: suomi

546 \_ Ꞥa Ääniraita: suomi ; tekstitys: suomi, ruotsi, englantia.

655 \_7 Ꞥa dokumenttielokuvat Ꞥ2 slm/fin Ꞥ0 [linkki]

655 \_7 Ꞥa elokuvat Ꞥ2 slm/fin Ꞥ0 [linkki]

546 \_ Ꞥa kuvailu näkövammaisille: suomi ; tekstitys kuulovammaisille: suomi



# Muutos valmis käyttöön otettavaksi

## Ohjeistukset: RDA-sovellusohjeet, Metatietosanasto

The screenshot shows the Finto Metatietosanasto interface. The main content area displays the 'RDA-sovellusohje' section, which includes a list of terms and their relationships. The terms listed are: 000 Nimio ja hakemisto, 001-006 Kontrollilientät, 007 Kontrollilientä, 008 Kontrollilientä, 01X-04X Numero- ja koodikentät, 05X-08X Luokituskentät, 1XX Pääkirjaukentät, 20X-24X Nimeke- ja nimekkeeset, 250-270 - Julkaisu- ja jakelutietojet, and 2XX Esisijais- ja vaihtoehtois-

The screenshot shows the RDA-sovellusohje page in the Finto Metatietosanasto interface. The page title is 'RDA-sovellusohje'. The main content area displays the '341 - Saavutettavuussisältö (T)' section, which includes a list of terms and their relationships. The terms listed are: # - Tieto puuttuu, 0 - Mukautettavat ominaisuudet ensisijaisen sisällön saavutettavuudessa, 1 - Mukautettavat ominaisuudet toissijaisen sisällön saavutettavuudessa, #a - Sisällön saavutettavuustapa (ET), #b - Avustavat tekstiominaisuudet (T), #c - Avustavat tekstiominaisuudet (T), #d - Avustavat tekstiominaisuudet (T), and #e - Avustavat tekstiominaisuudet (T).

### 341 - Saavutettavuussisältö

Tiedot aineiston sisällön saavutettavuudesta

Indikaattorit

- Ensimmäinen - Sovellus
  - # - Tieto puuttuu
  - 0 - Mukautettavat ominaisuudet ensisijaisen sisällön saavutettavuudessa
  - 1 - Mukautettavat ominaisuudet toissijaisen sisällön saavutettavuudessa
- Toinen - Määrittelemätön
  - # - Määrittelemätön

Osakentät

**#a - Sisällön saavutettavuustapa (ET)**

Osakenttään **#a** merkitään aineiston sisällön ensisijainen saavutettavuustapa, käytössä terminvaihtoehdot käytössä vain osakenttä **#a**, kentän 1. indikaattori arvo on tyhjä (#).

Jos aineistossa on useita ensisijaisia saavutettavuustapoja (esim. videotallenteet), kenttä toistetaan.

Osakenttiin **#b-#e** merkitään osakenttään **#a** merkityn saavutettavuussisällön vaihtoehtoinen saavutettavuustapa.

### 341 – Saavutettavuussisältö (T)

Tiedot aineiston sisällön saavutettavuudesta.

Ei loppupistettä

Jos aineistossa on useita ensisijaisia saavutettavuustapoja, kenttä toistetaan.

Ensimmäinen indikaattori - Sovellus

- # - Tieto puuttuu
- 0 - Mukautettavat ominaisuudet ensisijaisen sisällön saavutettavuudessa
- 1 - Mukautettavat ominaisuudet toissijaisen sisällön saavutettavuudessa

Toinen indikaattori - Määrittelemätön

- # - Määrittelemätön

Osakentät:

• **#a - Sisällön saavutettavuustapa (ET)**

Osakenttään **#a** merkitään se saavutettavuustapa, jolla aineisto on alun perin saavutettavissa. Jos ei ole varmaa tietoa, mitä avustavia saavutettavuusominaisuuksia julkaisussa on käytössä, käytetään vain osakenttä **#a**, kentän 1. indikaattori arvo on tyhjä (#).

**#b - Avustavat tekstiominaisuudet (T)**

Osakenttiin **#b, #c, #d ja #e** merkitään osakenttään **#a** merkityn saavutettavuussisällön vaihtoehtoinen saavutettavuustapa. Käytetään Metatietosanaston termejä. Yksi tai useampi seuraavista: tekstiominaisuudet, videotallenteet, verkkoinaisuudet, äänikirjat, julkaisu- ja jakelutiedot.

Lisäksi tiedotusta!

# Kiitos!

AV-aineistotyöryhmä, Kumea

kumea-posti (at) helsinki.fi